

ONA TILI TA'LIMIDA MATN BILAN ISHLASHNING ZAMONAVIY  
YONDASHUVLARI*Samarqand davlat pedagogika instituti**O'zbek tili va adabiyoti fakulteti**1-bosqich magistranti***Turg'unboyeva Zilola Farxod qizi***Email: zilolafarxodov2007@gmail.com*

**Annotatsiya.** Ushbu maqolada ona tili ta'limida matn bilan ishlashning zamonaviy yondashuvlari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Ta'lim jarayonida matnning o'rni, uning o'quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishdagi ahamiyati yoritilgan. Tadqiqot davomida o'zbek olimlarining ilmiy maqolalari, monografiyalari va respublika ilmiy-amaliy konferensiyalar tezislari asosida tahlil olib borildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, kompetensiyaviy va interaktiv yondashuvlar asosida tashkil etilgan matn bilan ishlash jarayoni o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, og'zaki va yozma nutqini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

**Kalit so'zlar:** ona tili ta'limi, matn, nutq kompetensiyasi, interaktiv metodlar, kompetensiyaviy yondashuv, zamonaviy metodika.

O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar ona tili fanini o'qitishda mazmun va metodikani yangilashni taqozo etmoqda. Ayniqsa, matn bilan ishlash masalasi bugungi kunda ona tili ta'limining markaziy komponentlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Chunki matn orqali o'quvchilarning nafaqat grammatik bilimlari, balki nutqiy, mantiqiy va ijodiy qobiliyatlari ham shakllanadi<sup>66</sup>.

O'zbek metodist olimlari ta'kidlashicha, matn ona tili ta'limida asosiy didaktik birlik bo'lib, u til birliklarining real nutq jarayonidagi qo'llanilishini namoyon etadi<sup>67</sup>. Shu sababli, zamonaviy ona tili darslarida matnni tahlil qilish, qayta ishlash va yaratish jarayonlariga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Muallifning fikricha, bugungi kunda matn bilan ishlash faqat o'qish va savollarga javob berish bilan cheklanmasligi, balki o'quvchini faol fikrlovchi va matn yaratuvchi shaxs sifatida shakllantirishi lozim.

Mazkur tadqiqotda ilmiy-pedagogik tahlil, taqqoslash va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Ona tili ta'limiga oid o'zbek tilidagi darsliklar, metodik qo'llanmalar, ilmiy maqolalar va respublika miqyosidagi ilmiy-amaliy konferensiyalar tezislari o'rganildi<sup>68</sup>.

<sup>66</sup> O'zbekiston Respublikasi. Ta'lim to'g'risidagi Qonun. – Toshkent, 2020

<sup>67</sup> Qosimova K. Ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2019

<sup>68</sup> Husanboyeva Q. Ona tili ta'limida kompetensiyaviy yondashuv // Ilmiy maqola. – Toshkent, 2021

Shuningdek, kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan ta'lim mazmuni tahlil qilinib, matn bilan ishlash jarayonidagi metodik yechimlar aniqlashtirildi. Tadqiqot jarayonida muallif tomonidan ilgari surilgan fikrlar mavjud ilmiy qarashlar bilan qiyoslab tahlil qilindi.

Metodologik asos sifatida ona tili ta'limida shaxsga yo'naltirilgan yondashuv qabul qilindi. Bu yondashuv o'quvchining bilimni tayyor holda emas, balki faol o'zlashtirishini ta'minlaydi <sup>69</sup>.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ona tili ta'limida matn bilan ishlashning zamonaviy yondashuvlari bir nechta muhim natijalarga olib keladi.

Birinchidan, kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan matn bilan ishlash jarayoni o'quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantiradi. O'quvchilar matn mazmunini anglash, asosiy g'oyani aniqlash va xulosa chiqarish ko'nikmalarini egallaydi <sup>70</sup>.

Ikkinchidan, interaktiv metodlar asosida matn bilan ishlash o'quvchilarning mustaqil va tanqidiy fikrlashini shakllantiradi. Masalan, klaster, INSERT, matn asosida savol tuzish kabi usullar o'quvchilar faolligini oshiradi <sup>71</sup>.

Uchinchidan, zamonaviy ona tili darslarida turli janrdagi matnlardan foydalanish o'quvchilarning lug'at boyligini kengaytiradi va yozma nutq savodxonligini oshiradi.

Muallifning kuzatuvlariga ko'ra, matn bilan ishlash jarayonida o'quvchilar o'z fikrini erkin ifodalashga intiladi va nutq madaniyati sezilarli darajada rivojlanadi. Jumladan, muallifning 7-sinf o'quvchilari bilan "Qutub yulduzi" va mustaqil matn tuzish uchun topshiriq sifatida berilgan "Mening yo'lchi yulduzim" kabi matnlar tahlil uchun olib o'rganilganda yuqoridagi fikrlar o'z isbotini topdi.

Ilmiy manbalarda matn bilan ishlash masalasi turlicha yoritilgan. Ayrim tadqiqotchilar matnni asosan lingvistik jihatdan o'rganishni taklif etsa<sup>72</sup>, boshqalar uni nutqiy va kommunikativ birlik sifatida talqin qiladi<sup>73</sup>.

Mazkur maqolada ushbu qarashlar uyg'unlashtirilib, matnning didaktik imkoniyatlari kengroq yoritildi. Munozarali jihatlardan biri shundaki, ayrim o'qituvchilar zamonaviy metodlarni qo'llashda qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Buning yaqqol isboti sifatida bugungi yangilangan maktab darsliklarida maktab o'qituvchilarining aksari darsliklardagi berilgan namunalarda matn bilan ishlashda qiyinchilikka uchrayotgani yuqoridagi fikrlar isboti hisoblanadi. Bu holatni metodik tayyorgarlikning yetarli emasligi bilan izohlash mumkin.

<sup>69</sup> Yo'ldoshev J., Usmonov S. Pedagogik texnologiyalar asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2018

<sup>70</sup> Rahimov S. O'quvchilarda nutqiy kompetensiyani shakllantirish masalalari // Respublika ilmiy-amaliy konferensiya tezislari. – Toshkent, 2020

<sup>71</sup> Karimova M. Ona tili darslarida interaktiv metodlardan foydalanish // Ilm va ta'lim. – 2022

<sup>72</sup> Abdullayeva N. Matn va uning lingvodidaktik xususiyatlari. – Toshkent: Fan, 2017

<sup>73</sup> Xolmatova G. Ona tili ta'limida matn asosida ishlash metodikasi // Magistrantlar ilmiy to'plami. – Toshkent, 2021

Muallifning fikricha, bu muammoni hal etish uchun pedagoglar malakasini oshirish jarayonida matn bilan ishlashning zamonaviy usullariga alohida e'tibor qaratish lozim.

**Xulosa.** Xulosa qilib aytganda, ona tili ta'limida matn bilan ishlashning zamonaviy yondashuvlari o'quvchilarning nutqiy va tafakkuriy rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, interaktiv va kompetensiyaviy yondashuvlar asosida tashkil etilgan darslar ta'lim samaradorligini oshiradi.

Mualliflik xulosasiga ko'ra, matn bilan ishlash jarayoni o'quvchini faol fikrlovchi shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qilishi kerak.

### **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI :**

1. O'zbekiston Respublikasi. **Ta'lim to'g'risidagi Qonun.** – Toshkent, 2020.
2. Qosimova K. Ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
3. Husanboyeva Q. Ona tili ta'limida kompetensiyaviy yondashuv. Ilmiy maqola. – Toshkent, 2021.
4. Yo'ldoshev J., Usmonov S. Pedagogik texnologiyalar asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
5. Rahimov S. O'quvchilarda nutqiy kompetensiyani shakllantirish masalalari. Respublika ilmiy-amaliy konferensiya tezislari. – Toshkent, 2020.
6. Karimova M. Ona tili darslarida interaktiv metodlardan foydalanish. Ilm va ta'lim. – 2022.
7. K. M. Mavlonova Ona tili 7-sinf uchun darslik. Respublika ta'lim markazi. Toshkent-2022.
8. Abdullayeva N. Matn va uning lingvodidaktik xususiyatlari. – Toshkent: Fan, 2017.
9. Xolmatova G. Ona tili ta'limida matn asosida ishlash metodikasi. Magistrantlar ilmiy to'plami. – Toshkent, 2021.
10. Mirzayeva D. Til ta'limida zamonaviy yondashuvlar. Pedagogika va ta'lim. – 2023.